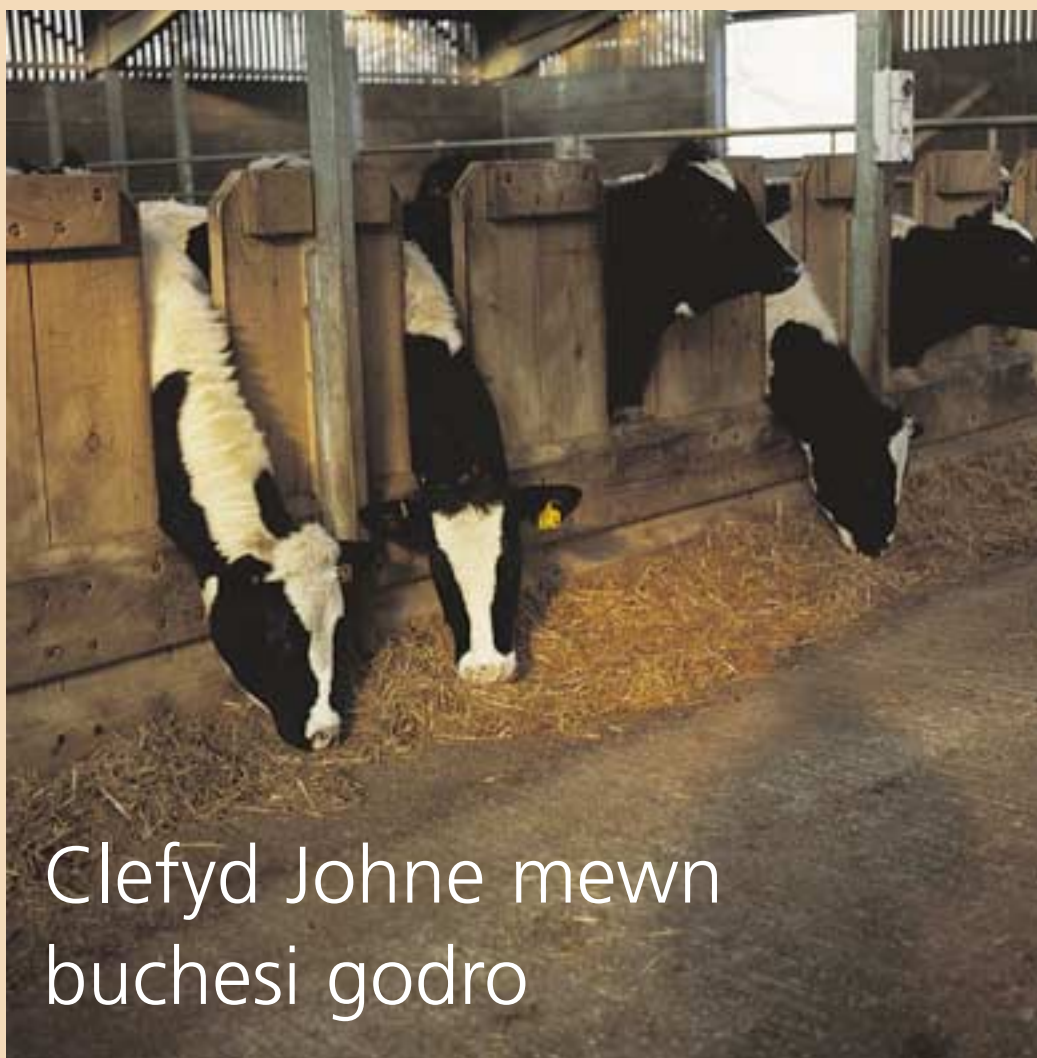

Clefyd Johne mewn buchesi godro

Beth yw clefyd Johne?

Clefyd nychu heintus mewn gwartheg ac anifeiliaid eraill sy'n cnoi cil yw clefyd Johne a achosir gan *Mycobacterium avium* isrywogaeth *paratuberculosis* (y cyfeirir ato'n fwy cyffredin fel *Map*). Mae'n gysylltiedig yn agos â'r organeb sy'n achosi twbercwlosis. Mae'r clefyd yn niweidio perfeddion anifeiliaid sydd â'r clefyd yn gynyddol, a chyda gwartheg mae hyn yn arwain at ddolur rhydd helaeth a pharhaus, colli llawer o bwysau a cholli cyflwr a ffrwythlondeb. Yn y pen draw, bydd anifeiliaid yr effeithiwyd arnynt yn marw. Mewn buchesi godro, bydd clefyd Johne yn peri i gynnyrch llaeth ostwng yn sylweddol cyn y gellir canfod unrhyw arwydd arall o'r clefyd. Er nad yw'n glefyd hysbysadwy ym Mrydain Fawr, mae clefyd Johne yn hysbysadwy yng Ngogledd Iwerddon.

Pam y dylai ffermwyr boeni am glefyd Johne?

Gall y clefyd gael effaith ariannol sylweddol ar fuchesi drwy golli cynnyrch a drwy eu difa'n gynnw. Mae'r risgiau posibl i iechyd pobl sy'n gysylltiedig â'r bacteriw sy'n achosi clefyd Johne hefyd yn destun pryder, yn enwedig os deuir o hyd iddo mewn llaeth. Nid yw cysylltiad achosi o'r fath rhwng y ddau gyflwr wedi ei brofi na'i wrthbrofi hyd yn hyn, fodd bynnag, mae'r Llywodraeth yn cymryd ymagwedd ragofalus yn y maes hwn.

Mae rheoli ac atal clefyd Johne yn gwneud synnwyr busnes da yn yr hirdymor am dri rheswm:

1. Lleihau neu atal eich colledion o ran cynnyrch ac incwm o ganlyniad i'r clefyd hwn
2. Cynyddu gwerth eich stoc bridio os yw eich buches wedi'i hardystio ei bod yn rhydd o'r clefyd
3. Gostwng lefel *Map* mewn llaeth ac yn yr amgylchedd.

Sut y caiff Map ei ledaenu?

Caiff *Map* ei ysgarthu mewn niferoedd mawr drwy dail anifeiliaid sydd â'r clefyd. Felly, gall un anifail sydd â'r clefyd beri risg fawr i weddill y fuches. Gall anifeiliaid sydd â'r clefyd hefyd waredu *Map* drwy eu llaeth a'u llaeth tor. Er bod gwartheg yn parhau'n debygol o gael y clefyd drwy gydol eu bywydau, maent fwyaf tebygol o gael eu heintio yn ystod misoedd cyntaf eu bywydau. Gall lloi gael eu heintio yn y groth ond cânt eu heintio yn fwy cyffredin drwy:

- yfed llaeth tor heintiedig;
- llyncu tail a allai fod yn bresennol ar dethi brwnt;
- porthiant wedi'i heintio;
- amgylchedd neu gyflenwadau dŵr wedi'u halogi.

Sut y gallwch ganfod clefyd Johnne?

Mae *Map* yn organeb sy'n tyfu'n araf. Ar ôl iddo gael ei heintio, gall gymryd blynyddoedd i'r anifail fynd yn sâl. Yn ystod cyfnod cynnar yr haint, yr unig ffordd o gadarnhau p'un a oes gan anifail glefyd Johnne yw cynnal profion gwaed. Nid yw'r rhain yn canfod yr haint ymhob anifail sydd wedi'i heintio, ond yn ystod y cyfnod hwn maent yn fwy tebygol o nodi haint na phrofion ar gyfer yr organeb ei hun. Prin iawn y sylwir ar arwyddion o'r clefyd cyn bod yr anifail yn ddwy neu'n dair blwydd oed. Yn gyffredinol, ceir cyfnod lle bydd yr anifail yn cynhyrchu llai o laeth neu'n llai ffrwythlon ymhell cyn y bydd yn dechrau cael dolur rhydd helaeth. Dolur rhydd helaeth a pharhaus a cholli llawer o bwysau yw arwyddion o'r clefyd ar gam datblygedig. Mae'r arwyddion hyn yn llawer mwy cyffredin mewn anifeiliaid sy'n dair i bum mlwydd oed. Ar ôl i arwyddion o glefyd ddatblygu, mae archwilio sampl o dail drwy ficrosgop yn ffordd ddefnyddiol o gadarnhau'r diagnosis.

Rhagor o wybodaeth

I gael rhagor o wybodaeth ymwelwch â **www.defra.gov.uk** neu archebwch gopi o 'Canllawiau Clefyd Johnne' (PB 9990W) o gyhoeddiadau Defra 0845 955 6000. Gallwch ddefnyddio'r Canllawiau i drafod sut i atal clefyd Johnne ar eich fferm.

Beth i'w wneud am glefyd Johne: 10 cam i'w hystieried

1. Paratowch gynllun iechyd a lles buches gyda'ch milfeddyg gan gynnwys mesurau i reoli clefyd Johne.
 2. Gwahanwch wartheg sydd â'r clefyd oddi wrth y fuches mor gynnar â phosibl. Peidiwch â bridio o'u hepil.
 3. Gyda'ch milfeddyg, trafodwch y posibilrwydd o sgrinio eich buches odro ar gyfer haint clefyd Johne i gadarnhau a yw'r haint yn debygol o fod yn bresennol neu i'w ganfod cyn gynted â phosibl. Ystyriwch symud gwartheg wedi'u heintio cyn i'r clefyd ddatblygu.
 4. Mae haint fwyaf tebygol o ddigwydd yn ystod misoedd cyntaf bywyd anifail. Cymerwch gamau hylan caeth ar y fferm, yn enwedig pan fydd buchod yn bwrw lloi. Lle bynnag y bo'n bosibl, magwch loi a gwartheg ifanc i ffwrdd o ysgarthion anifeiliaid llawndwrf.
 5. Sicrhewch lle bynnag y bo'n bosibl fod pob llo ond yn cael llaeth tor gan ei fam ei hun. Peidiwch â'u bwydo â llaeth tor wedi'i Gronni o fuchesi wedi'u heintio.
 6. Fel rheol, peidiwch â bwydo llaeth wedi'i wrthod i loi oni bai ei fod wedi'i gynhesu i bwynt berwi.
 7. Cadwch fuches reoledig, ond os yw'n hanfodol prynu gwartheg eraill, ceisiwch brynu stoc o ffynonellau a all ddangos eu bod wedi eu profi a'u bod yn rhydd o glefyd Johne.
 8. Oedwch cyn gadael i wartheg ifanc bori ar dir biswail mor hir â phosibl ac am o leiaf blwyddyn os yw'n ymarferol.
 9. Lle bynnag y bo'n bosibl, rhowch ddŵr tap iddynt a chadwch gafnau'n lân. Rhowch ffens o amgylch afonydd a ffynonellau dŵr eraill os yw'n bosibl, yn arbennig pyllau ac ardaloedd eraill lle ceir dŵr llonydd.
 10. Ceisiwch osgoi achosion o gyd-bori neu bori dilyniannol ag anifeiliaid eraill a all gario haint clefyd Johne.
- DS.** Mesurau atal awgrymedig yw'r pwyntiau uchod. Dylech drafod camau i'w cymryd ar eich fferm chi gyda'ch milfeddyg.